

Ockhamlı William'da Bilgi, Mantık ve Metafizik İlişkisi

Mustafa BİNGÖL

2. Baskı

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BİNGÖL

OCKHAMLI WILLIAM'DA BİLGİ, MANTIK VE METAFİZİK İLİŞKİSİ

ISBN 978-625-7052-19-1
DOI 10.14527/9786257052191

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Şubat 2020, Ankara
2. Baskı: Aralık 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Eşim Yıldız'a ve kızım Duru'ya

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BİNGÖL

1986 yılında Erzurum'da doğdu. 2009 yılında Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde lisans eğitimini tamamladı. 2012 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitime başladı ve 2013 yılında Erzurum Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2015 yılında yüksek lisans eğitimini tamamlayarak bağlı bulunduğu enstitüde doktora eğitimine başladı ve 2019 yılında bu eğitimini tamamladı. Halen Erzurum Teknik Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Bu eser dışında siyaset felsefesi konusunu içeren 1 kitabı (ortak yazarlı), yayınlanmış ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli çalışmaları (makaleleri ve bildirimleri) bulunmaktadır. Evli ve bir kız çocuk babasıdır.

ÖN SÖZ

Çalışmanın konusu, Felsefi olarak yaratılan tüm varlığın bireysel doğası ile doğru bilgimizi oluşturan kavramların ve terimlerin evrensel doğası arasındaki tutarsızlık üzerine düşünen Ockhamlı William'dır. O, sadece bireylerin gerçek olduğunu, bütün evrensel ve genel kavramların yalnızca gerçek bireysel şeylere değindikleri takdirde kavramsal veya gramer anlamında gerçek olduklarını belirtir. Bu açıdan düşünür Orta Çağ geleneğinin ezici ağırlığının aksine evrensel tabiatların veya özlerin olmadığını savunur. İki Çağ arasına sıkışan Ockhamlı, bu türden bir yaklaşımla felsefeyi aydınlatma çabası olarak görür.

Erzurum – 2020

Mustafa BİNGÖL

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

Bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
Ed.	: Editör
S.	: Sayı
Yay.	: Yayınlar
SL-T	: Summa Logicae - Ockham's Theory of Terms (Part I)
SL-P	: Summa Logicae - Ockham's Theory of Terms (Part II)
B-S	: Birincil Niyet
İ-S	: İkincil Niyet

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Giriş.....	1

1. BÖLÜM

BİR GEÇ ORTA ÇAĞ FİLOZOFU OLARAK OCKHAMLI WILLIAM

1.1. Hayatı ve Eserleri.....	13
------------------------------	----

2. BÖLÜM

OCKHAMLI WILLIAM'DA BİLGİ TEORİSİ VE MANTIK

2.1. Ockhamlı William'da Bilgi	23
2.1.1. Nominalizm Tartışması.....	38
2.1.2. Dil - Anlam İlişkisi	45
2.2. Ockhamlı William'da Terimler ve Önergeler	51
2.2.1. Terimlerin Özellikleri.....	56
2.2.2. Önergeler Mantığı	64

3. BÖLÜM

OCKHAMLI WILLIAM'DA METAFİZİK PROBLEMİ

3.1. Kategoriler: Uzlaşıcılık ve Benzerlik	85
3.2. Kompozit Maddelerin Metafiziksel Yapısı	94
3.3. Mekân - Zaman ve Hareket	103
3.4. Niyet - Tutku	109
3.5. Varsayım.....	116
Sonuç.....	125
Kaynakça.....	133

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 2.1. Duyusal İştahın İki Tür Olumlu/Olumsuz Mukavemeti....	35
Tablo 3.1. Tarih Boyunca Basitlik İlkesinin Kullanımı.....	78
Tablo 3.2. Tarih Boyunca Basitlik İlkesinin Hangi Alanlarda Kullanıldığı.....	79
Tablo 3.3. Duyusal İştahın İki Tür Olumlu/Olumsuz Mukavemeti..	114

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Kognisyon Süreci	27
Şekil 2.2. Zihinsel Dil Üniteleri	50

GİRİŞ

Ockhamlı William ismi telaffuz edildiğinde aklımıza ilk gelen (şey), nominalizmle ilgili tartışmadır. Ancak William'ın genel felsefesi içerisinde mantık bilimi, teoloji, amprizm ve rasyonalizm tartışmaları oldukça geniş yer tutmaktadır. Dönemin felsefe geleneğinin dışına çıkmaya çalışan Ockhamlı, Hıristiyan teolojisini ve özellikle de özlerin teorisini sorunsallaştırmakta, özler teorisi üzerinden Antikiteden geç skolastik düşünceye uzanan felsefi bağın dışına çıkmaya çalışmaktadır. Düşünüre göre, zorunlu görülen bu illiyeti aşmak gerekir. Hıristiyan (Fransiskan) ilahiyatçı olarak, tümellerin gerçekliği-ne cephe alan düşünceleri üzerinden Ockhamlı'nın ampirist olduğu sonucuna varmak kolaya kaçmaktır, çünkü onun bu tutumu modern dönemin katı ampirist yöntemine indirgenemeyecek derecede özgündür.¹ Diğer taraftan, düşünürün teolojiye ilişkin çıkarımlarında süregelen bir kaygı söz konusudur. Zira William, her ne kadar dönemin genel felsefi tavrının dışına çıkmaya çalışsa da teolojik tartışmalarda geliştirdiği felsefi tavır yine döneme hakim olan felsefi spekülasyonlardan etkilenmiş, teolojik düşünceleri, Hıristiyan düşünce sisteminin belirlediği dogmalardan kurtulamamıştır; dolayısıyla genel felsefesi de bu etkinin gölgesinde veya gözetiminde kalmıştır. Bu etki ise onun metafizik ve psiko-fiziksel² problemler üzerine yaptığı

- 1 Frederick Copleston, *A History of Philosophy*, Paulist Press, New Jersey 1946, 7.
- 2 Uyarıcı ile algı arasındaki ilişkinin bilimsel çalışmasıdır. Tekil olan öznenin deneyimlerinin veya davranışlarının, değişen özelliklerin bir veya birden fazla fiziksel boyutlardaki uyarıcının analizidir. Tümel kısmı ise bu deneyimler veya davranışların ötesinde etkileşimin genelle hitap etmesini konu alır. Kısacası beden ve zihin iki farklı şey olmasına rağmen birbirini değiştirerek bir yapıya bürünmesidir.
Bk. Lan Hacking, "Telepathy: Origins of Randomization in Experimental Design", *American Journal of Education*, September 1988, *Isis*. 79, 427-451.
Bk. Immanuel Kant, *Pratik Usun Eleştirisi* (2. Baskı), (çev: İsmet Zeki Eyüpoğlu), Say Yayınları, İstanbul 2016, 14.
Bk. Stephen Priest, *Zihin Üzerine Teoriler*, (çev: Ayhan Dereko), Litera Yayıncılık, İstanbul 2018, 17.

soruşturmalarında dünyanın kesinlikle Tanrı'nın iradesine bağlı olduğu ilkesinde kendisini açıkça göstermektedir. Lakin Skolastik dönemden, modern felsefeye geçiş noktasında bu dinsel hegemonyanın baskısı altında kalan Ockhamlı'nın çabası, tarihsel süreçteki değişimin saptanması açısından oldukça özel bir yere sahiptir.³

Bu dönüşüm sürecinde Ockhamlı, “tekil”⁴ ve “tümel” arasındaki aşılması zor olan ayırım ile karşımıza çıkar. Tekil ve tümel olan arasında süregelen tartışmaya yine bu ayırım üzerinden katılan Ockham açısından tekil ve tümel arasındaki ayırımın en sade ifadesi, tekil bir objenin soyutlanmasıyla (*abstractive*)⁵ genel kavramlara ulaşıldığıdır ki, bu da gerçeklikle bir kopuşu ifade etmektedir. Her ne kadar dönemin genel kabulü tümelerin gerçeklik olduğu tezi üzerine inşa edilmiş olsa da, ona göre deneyimin realitesi açıktır, bunun üzerine bir tartışmaya girmek veya bilginin kaynağı ve nasıl elde edildiği üzerine odaklanmak anlamsızdır.⁶

Epistemoloji (ya da mantık) ve metafizik (ya da ontoloji) sorunları, felsefe tarihinin iki ana kümesini oluşturmakla birlikte ikili mücadelenin devam ettiği ve kazananın olmadığı bir yarış halidir. Zira bilme ediminin, bilinenle var olan arasındaki ilişki neticesinde meydana geldiği düşünülürse, bilgi özneyi aşarak dünyaya yönelir.

3 Etienne Gilson, *Orta Çağda Felsefe Patristik Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonlarına Kadar*, (Çev. Ayşe Meral), Kabalcı Yayınları, İstanbul 2007, 621.

4 Her nesne olay tekil iken nesne ve olayların ortak yanları bir grup nesne ve olaya özgüye tikeldir. Ockhamlı'nın önem verdiği ve üzerinde durduğu “tekil” kavramı olduğu düşünülürse çalışmayı anlatımda ağırlıktan korumak ve çok fazla tekrara düşmemek adına aksi belirtilmekdikçe “tekil” kavramı kullanılmaya çalışılacaktır.

5 Soyutlama niteliği olan. Bu soyutlamanın var olan şeylerle hiçbir ilgisi yoktur.

Bk. William Turner, *History of Philosophy*, The Athenaum Press, Boston and London 1903, 406.

6 Marilyn Mccord Adams, *William Ockham*, University of Nötre Dame Press, Indiana 1987, 528.

Bk. Francis Bacon, *Denemeler*, (Çev. Akşit Göktürk), (12. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, 25.

Bk. Ali Akay, *Tekil Düşünce* (4. Baskı), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2016, 12.

Böylelikle bilgi sorunlarıyla varlık sorunları kesişir.⁷ Bu değerlendirmelerle Ockhamlı'nın önceliğinin ne olduğu problemi düşünülebilir. Onun önceliği epistemoloji midir? Bunu olumlu yanıtlamak zor görünmektedir zira Ockhamlı, bilginin kaynağının nasıl elde edildiği gibi tartışmalardan uzak durmaktadır; öyleyse dönemin mutlak olarak va'z ettiği bilgide onun önceliği olamaz çünkü o, bu tartışmanın da dışında durmaya çalışmaktadır. Ockhamlı'nın önceliği şeyleri (nesne) ortak kavramlarla tanımlamamıza işaret eden konseptualizm (kavramcılık) de olamaz. Çünkü Aristoteles'in kategorilerini reddetmek yerine, bunları azaltılmış bir ontoloji çizgisine çeken Ockhamlı'nın, bazı noktalarda konseptualizme daha yakın olduğu düşünülür. Bunun sebebi, kavramcı çözümlenmeleri dikkate alındığında konseptualist olarak değerlendirilebilecek olan Ockhamlı, aslında adcılık ile kavramcılık arasındaki farkın ortadan kalkmasının etkisini yaşar. Zira kavramcılık tıpkı nominalizm gibi tümel soyutlamalar olarak ortaya çıkan sözcüklerin ifade şeklidir. Nominalizm tümellerin yalnızca birer isimden ibaret olduğunu söyler. Kavramcılık ise realizmle nominalizm arasındaki çatışmayı sonlandırmayı gaye edinen Petrus Abelardus'un bu iki görüşü uyuşturma (buluşturma) çabasıdır.⁸ Bu sebepten dolayı Ockhamlı'nın kavramcı olarak nitelendirilmesi yanlış değildir, aslında o, kavramcı nominalist veya kavramsal nominalist olarak nitelendirilebilir. Zira bu tanımlamalardaki sorun, tümellerin gerçekliğine ilişkin eleştirilerden kaynaklanır. Onun yaklaşımı bir nominalizmden ziyade soyut kavramların gerçek bir varlığı olmadığını ileri süren *terminist*⁹ öğretiyeye daha yakındır.¹⁰ Şayet Ockham'ın felsefi tartışmalarında bir gaye aranacaksa, bu genel kavramların birer sözden ibaret olduğu iddiasıdır.

7 Harun Tepe, *Varlık ve Bilgi*, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara 2017, 25.

8 Ahmet Bayındır, *Ockhamlı William'in Din Felsefesi*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2014, 41.

9 Turner, *History of Philosophy*, 405.

10 Dönemsel olarak Terminizm teriminin bir anlamı da: Hıristiyan doktrini olup aslında günahattan kurtulmak için yapılan tövbenin bir sınırı olduğunu belirtir. Bu süre sonrasında Tanrı artık bu tövbeyi kabul etmez.

Ockhamlı'nın düşüncelerinin karşılığı, özellikle eğitimi için gittiği Paris'te kriz¹¹ olarak kavramsallaştırılabilecek bir tartışma içerisinde konumlanır. Tartışmanın odağında Paris Üniversitesi hocalarının anti-nominalist fikirleri vardır ve bu tartışmanın kriz olarak görülmesinin sebebi ise bütün felsefi değerlendirmeleri konu alan kavramların birer sözden ibaret olduğu ve gerçekliklerinin söz konusu olmadığı düşüncesidir. Çünkü Ockhamlı bu dönemde Aristoteles'in kategorilerini araştırırken dış gerçeklik ve var olanları tasvir etmek adına girişimlerde bulunur. Bu girişimler de Aristoteles'in kategorileri hakkındaki öğretilerini reddetmek gibi bir gaye yerine onu azaltılmış bir ontoloji¹² çizgisine çekerek yorumlamasıyla şekil alır.¹³

Kategoriler, felsefe tarihinde genellikle ya varlık ya da düşünme bağlamında ele alınır. Felsefesini ontolojik bir düzleme oturtan filozof için kategoriler ontolojik nitelik taşırken felsefesini epistemolojik bir düzleme oturtan için ise kategoriler, düşünsel ve bununla beraber oluşan epistemolojik nitelik taşır.¹⁴ Kategorilerin kaynağına ilişkin bu yaklaşımlar nedeniyle "tekil" ve "tümel" arasındaki tartışmalar daha sonraki dönemlerde de devam eder. Modern dönemin taslağını oluşturan tekil üzerine yoğunlaştığımız zaman dil-düşünce ve varlık arasındaki ilişki bizi insana götürür. Zira insan, bedensel ve düşünsel yönünün yanısıra zihinsel ifadelerini dile yansıtan bir varlıktır.

11 Romalı Giles, *Filozofların Yanılgıları*, (Çev. Özkan Akdağ), Kaknüs Yayınları, İstanbul 2016, 27.

Bk. Jacques Ranciere, *Nasıl Bir Zamanda Yaşıyoruz?* (çev: Eric Hazan), s. Metis Yayınları, İstanbul 2018, 22.

12 Reduced-Diminish Ontological: Ontolojik indirgemecilik, gerçekliğin asgari sayıda varlık veya maddeden oluştuğu inancıdır. Bu iddia genellikle metafiziksel ve en yaygın şekilde bir monizm biçimidir, aslında tüm nesnelerin, özelliklerin ve olayların tek bir maddeye indirgenebilir olduğunu iddia eder.

Bk. Reductionism, (2019). <https://www.britannica.com/topic/reductionism>.

13 William J. Courtenay, *Ockham and Ockhamism*, Tuta Sub Aegide Pallas Press (Brill), Boston 2008, 335.

14 Betül Çotuksöken, *Orta Çağ Yazıları*, Notos Kitap Yayınevi, İstanbul 2011, 101.

Öyleyse felsefi düzlemde ve düşünme doğrultusunda bilgisi ortaya çıkan kişilerin, genel ontoloji ve epistemoloji bağlamında insan-varlık bilgisinde (antropontoloji)¹⁵ yoğunlaşması gerekir.¹⁶ Bu dünyanın, bir deney dünyası olduğunun ve gerçeğin bireysel bir niteliğe bağlı bulunduğu anlaşılmasıyla, kavramların zihinsel ve dilsel ürünler olduğu düşüncesi de ortaya çıkmış olur. Bu düşünceyle beraber nominalistlerin (adçıların) temel iddiası olan kavramların bir gerçekliğe (varlığa) sahip olmadıkları görüşü, daha baskın olmaya başlar.

Ockhamlı'nın nominalist yaklaşımını/felsefesini anlamının ve doğru bir şekilde yorumlamanın zorluğu, genel felsefesi içinde spekülatif çalışmalarının az yer kaplamasından ve filozofun yaşadığı dönemin nominalizme olan ilgisinin henüz tam olarak olgunlaşmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Her ne kadar Ockhamlı dini ve akademik kuruluşların bir üyesi olsa da Oxford'daki ilk çalışmalarında, metafizik ve epistemoloji alanında St. Aquinalı Thomas ve Duns Scotus gibi isimlerin temel çizgisinden çıkmaz.¹⁷ Ockhamlı'nın seleflerinden farkı, görüşlerini daha detaylı ve ölçülü (saygılı) bir şekilde tartışmasıdır. Eleştirilerini eskarlara¹⁸ yöneltmemeye çalışan ve hakiki bilginin imkanını yok edenin nominalizm olmadığını düşünen Ockhamlı, asıl hatalı olanın realizm olduğunu kabul eder. Çünkü tekil olmayan şeyleri zihin dışında konumlandırmak, sadece saçma değil aynı zamanda Aristoteles'in felsefesini, bilimini, gerçeğini yani aklın tamamını yok saymaktır.¹⁹ Orta Çağ'ı etkisi altına alan bu görüş, sadece felsefenin en büyük hatası olarak görülmemeli; aynı zamanda dönemin bilimselliğe ne kadar uzak olduğunun da (kısmi olarak olsa) bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir.

15 Betül Çotuksöken, *Felsefe: Özne-Söylem*, Notos Kitap, İstanbul 2013, 23.

16 Çotuksöken, *Orta Çağ Yazıları*, 12.

17 Ullman, *The Political Thought*, 16.

Bk. İsmet Zeki Eyuboğlu, *Orta Çağ Felsefesi*, Pencere Yayınları, İstanbul 2002, 252.

18 Ockham'ın nominalist olmayan rakipleri, çok az sempati ve daha az saygı duyduğu topluluktur.

19 Ullman, *The Political Thought*, 17.

Ockhamlı'nın ortaya koyduğu bu düşüncelerin, Aristoteles felsefesi için olumsuz düşüncelere ve buna bağlı olarak tehditlere neden olduğu düşünülebilir. Gerçekte metafizik üzerine olumsuz yorum söz konusu değildir. Çünkü bu alana ilişkin olarak bir reddiyenin aksine, metafiziksel açıdan Tanrı'nın konumlandırılması söz konusudur. Tüm bunların dışında Ockhamlı, tözlerin, bireylere ilişkin olduğunu ifade eder. (Onun ikincil dereceden tözleri (cins ve tür kavramlarını)²⁰ tözsel formları uydurulmuş olan Platoncu Aristoteles²¹ görüşü ile değil, bireylerin tözler olduğunu söyleyen Aristoteles ile uyum içindedir.²²) Her ne kadar Aristoteles felsefesi, Orta Çağ felsefesinde yasaklamalara maruz kalsa da özellikle Geç Orta Çağ filozofları için temel bir kaynak niteliğindedir.²³ Bu açıdan tümeller tartışmasının içerdiği sorunları çözmek isteyen tüm filozofların Aristoteles'in felsefesini dikkate almaları beklenir ve bu doğaldır. Çünkü Aristoteles'in Platon felsefesinde eleştirdiği, asıl tözün tümel olmadığı düşüncesi, aslında nominalistlerin de çıkış noktasıdır.²⁴

Bu çıkış noktası ile beliren tümellerin gerçekliğine yönelik eleştiriler, Roscellinus ve Abelardus ile başlasa da ilk ciddi darbe Ockhamlı ile ortaya çıkar. Onu izleyen dönemle birlikte Hıristiyan teolojisi, çekim merkezi özelliğini hızla kaybederek yerini yeniden doğan

20 Porphyrios, *Isagoge*, (çev: Betül Çotuksöken), Remzi Kitabevi, İstanbul 1986, 15.

21 "Ockhamlı bireyselleştirici ilkenin bireylerin kendilerinde bulunduğunu savunur. Onun düşüncesi ikinci dereceden tözleri (cins ve tür) ve tözsel formları uydurmuş olan Aristoteles'le değil, bireylerin tözler olduğunu söylemiş olan Aristoteles'le tam bir uyum içindedir."

Bk. M. Crubellier&P. Pellegrin, *Aristoteles: Filozof ve Bilme Meselesi*, (çev: Burag Garen Beşiktaşlıyan), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, 16.

Bk. Betül Çotuksöken & Saffet Babür, *Metinlerle Orta Çağda Felsefe* (3. Baskı), Bilgesu Yayınları, Ankara 2015, 30.

22 Betül Çotuksöken & Saffet Babür, *Metinlerle Orta Çağda Felsefe* (3. Baskı), Bilgesu Yayınları, Ankara 2015, 30.

23 Afşar Timuçin, *Düşünce Tarihi 1*, (6. Baskı), Bulut Yayıncılık, İstanbul 2007, 375.

24 Çotuksöken & Babür, *Orta Çağda Felsefe*, 30.

felsefe ve bilime bırakmak zorunda kalır. Ockhamlı'ya göre evrende gerçekten var olanlar tekil, bireysel ve somut varlıklardır. Bunların dışında hiçbir şeyin gerçekliği söz konusu değildir. Tümel kavramlar ise sadece bir ad (*nomen*) veya terimden ibarettir.²⁵ Tümelik ise isimlere veya terimlere özgü bir şeydir; ayrıca, terimleri küme içine almak olarak da düşünülebilir.²⁶

Ockhamlı'nın bakış açısına göre tipik olarak terimler ya da sözcükler, kavramlardan ziyade esas olarak şeyleri simgeler. Mantıksal ve epistemolojik tüm özellikleri, tekil nesnel arasındaki ilişkilerle açıklamaya çalışan Ockhamlı'nın gerçek ustalığı ise bireyin zihinsel dildeki (kavram) rolünü ortaya koyma çabasında yatmaktadır. En fazla önem verdiği argümanları arasında, daha az varlık ile daha fazla varlığı ortaya koyarak gereksiz yere çoğaltma yapılmaması düşüncesi yer alır. Bununla birlikte epistemolojinin ana sorunlarının kaynağını teşkil eden bilginin varlık boyutunun gözardı edilmesi ile bilginin konusunu içeren nesnenin ve onun varlıksal niteliklerinin gözardı edilmesi neticesinde ortaya çıkan sorunları Ockhamlı farke edenler arasındadır. Scotus'un ortaya koyduğu, "Her bir çokluk, birliğe veya mümkün olan en küçük sayıya indirgeniyor,"²⁷ argümanını Ockhamlı'da doğrular bu sorunları göz önünde bulundurur. Onun için prensip olarak görülen bu argüman, Boethius ve daha önceki arabulucular tarafından diyalektik öneri için sıkça kullanılır. Aynı şekilde Boethius tarafından kullanılan "zihnin ortak anlayışı" ifadesi de düşünürler veya en azından bu konuda çalışmaları olanlar tarafından kabul edilen bir bildirim ifade eder. Hem Scotus hem de Ockhamlı, kavramlar ve gerçeklik açısından birlik ve basitlik yönünden "ustura argümanını" uygulamışlardır. (Russell'a göre bu

25 Sara Çelik, *Bilgi Felsefesi*, Doruk Yayınları, İstanbul 2016, 200.

26 Tıpkı varoluş bakımından birbirine benzeyen varlıkların küme olarak ya da sınıf (class) olarak adlandırılması gibi.

27 Armand Maurer, *The Philosophy of William of Ockham*, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto 1999, 127.

Bk. Paul Strathern, *Bertrand Russell*, (çev: Rabia Elif Özcan), Zeplin Kitap Felsefe Dizisi, İstanbul 2016, 71.